

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ІТАЛІЙСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ у 50-х роках XV ст.

Тарас ОЛПЯРЧУК

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто становище Апенінського півострова в середині XV ст. Середина XV ст. стала відправною точкою для формування ренесансної історії Італії, а також роздробленості, закладеної внаслідок італійських воєн. Важливу роль відведено Лодійському мирному договору як системі італійського концерту, тобто системі міри протипага, яка згодом стане основним принципом ведення міжнародної політики та дипломатії.

Ключові слова: Лодійський мир, Козімо Медічі, кондотьер, Франческо Сфорца, "Італійський концерт", Перша Італійська Ліга.

У XIV–XV ст. в Італії, незважаючи на її політичну роздробленість, відбувалися глибокі, хоча й поступові перетворення. Політичні негаразди, накопичення багатств у цьому центрі світової торгівлі й, врешті, багата історія Італії сприяли Ренесансу – відродженню традицій древніх цивілізацій Греції та Риму.

Зростання добробуту супроводжувалося формуванням суспільства урбаністичного, світського та глибоко індивідуалістичного³⁴⁹. Міста, які виникли ще в античну епоху і ніколи повністю не зникали, відродилися завдяки величезному підйому торгівлі та промисловості. Більше того, чвари між імператорами й папами дозволили містам, лавіруючи між обома сторонами, звільнитися від їхнього зовнішнього контролю. Усюди, за винятком півдня Апеннінського півострова, міста стали поширювати свою владу на навколишню сільську місцевість³⁵⁰. Феодальній знаті доводилося відмовлятися від

³⁴⁹ Брис К. История Италии / Карл Бриск ; пер. с. фр. Т. Губаревой. – Санкт-Петербург, 2008. – С. 356.

³⁵⁰ Луццато Дж. Экономическая история Италии / Джино Луццато ; под. ред. С. Сказкина. – Москва, 1954. – С. 196.

звичного способу життя і брати участь в інтелектуальній і духовній діяльності в містах.

У політичному відношенні феодална анархія змінилася повним хаосом. За винятком розташованого на півдні Неаполітанського королівства, Апеннінський півострів був розділений на безліч дрібних міст-держав, майже повністю незалежних як від імператора, так і від папи. Звичайно, відбувалися різного роду захоплення і злиття, але багато міст могли успішно постояти за себе і жодні угоди чи сили не могли примусити їх до об'єднання³⁵¹. Водночас, різкі соціальні протиріччя в самих містах і необхідність утворення єдиного фронту проти зовнішніх ворогів сприяли падінню багатьох республіканських режимів, що полегшувало захоплення влади деспотами. Люди, втомившись від нестабільності, самі шукали або схвалювали появу тиранів, які правили за допомогою найманців (кондотьєрів), але, разом з тим, прагнули домогтися поваги й підтримки у містян. У цей період відбувалося значне розширення великих держав за рахунок дрібних, тож до 1494 р. залишилося лише п'ять великих держав: Міланське герцогство, Флорентійська та Венеційська республіки, Папська область і Неаполітанське королівство були найбільш значними політичними утвореннями Апеннінського півострова³⁵². Мілан, під управлінням сім'ї Сфорца, став однією з найбагатших держав і центром мистецтва та освіти.

Подібно до того, як Мілан домінував у Ломбардії і контролював альпійські перевали – проходи в Північну Європу, Венеція, збудована на островах лагуни, панувала на Адріатичному морі (хоча трималася осторонь від складних перипетій апеннінської політики). Завдяки своєму географічному положенню, Венеція грала роль посередника в торгівлі між Західною і Східною Європою. Венецією управляли багаті сім'ї, які обирали зі свого середовища дожа (довічного главу міста, який правив з допомогою Сенату й Ради десяти). За Лодійським договором 1454 р., укладеним між Венецією і

³⁵¹ Тарле Е. История Италии в средние века / Евгений Тарле. – Москва, 2003. – С. 117.

³⁵² Кенинберг Г. Средневековая Европа 400–1500 гг. / Гельмут Кенинберг. – Москва, 2001. – С. 242.

Міланом, Венецію визнано материковою державою в східній Ломбардії і на північних берегах Адріатичного моря³⁵³.

Флоренція зберігала видимість республіканської форми правління, однак часті перевороти та чвари між партіями і панування олігархії, що складалася з вузького кола багатих сімей, призвели до визнання її містянами в 1434 р. влади родини Медічі. Формально зберігалася республіканська форма правління, але насправді Козімо Медічі та його наступники вели себе як справжні деспоти³⁵⁴. Династія досягла розквіту за Лоренцо Пишного (1469–1492), поета, покровителя мистецтва та наук, державного діяча й дипломата.

Папська область займала значну частину центральної Італії, включаючи Романью, досягаючи на сході меж Венеції. Номінально цією територією управляв папа. Фактично ж, вона була роздроблена на численні феодалні володіння, де правителі встановлювали свої власні порядки³⁵⁵.

У середині XV ст. Італія зіткнулася з двома новими несприятливими чинниками міжнародного життя. На Заході, за Альпами, підходила до кінця затьжна боротьба між феодалними династіями Європи, зокрема, англо-французький конфлікт. Тому, слід було очікувати, що в італійські справи незабаром втрутяться великі континентальні держави – Франція, Іспанія та Австрія.³⁵⁶ На Сході – середземноморському та адриатичному флангах, в Італії з'явилася загроза з боку турків.

Далекоглядні державні діячі кожної з п'яти великих італійських держав невдовзі усвідомили, що тривалу апеннінську "громадянську війну" необхідно припинити. Почалися мирні переговори. З ініціативи Козімо Медічі з Флоренції і папи Миколи V, дож Венеції Франческо Фоскарі та герцог Міланський Франческо Сфорца в квітні 1454 р. уклали Лодійський мир. Зародилась федерація, до якої приєдналися неаполітанський король Альфонсо Арагонський і, в кінцевому

³⁵³ Красильникова Е. Венеция / Е. Красильникова. – Москва, 2003. – С. 92, 95.

³⁵⁴ Докладніше див.: Duffy B. The Tuscan Republics (Florence, Siena, Pisa, and Lucca), with Genoa / Bella Duffy. – London, 1892. – 456 p.

³⁵⁵ Грегоровиус Ф. История города Рима в Средние века (от V до XVI столетия) / Фердинанд Грегоровиус ; пер. с нем. – Москва, 2008. – С. 822.

³⁵⁶ Кенинсберг Г. Средневековая Европа... – С. 257.

підсумку, більш дрібні італійські держави під зверхністю папи³⁵⁷. Священна Ліга італійських держав наклала заборону на конфлікти в межах Апеннінського півострова для мирного співіснування такої різноманітної за своїм устроєм низки держав, які об'єдналися проти вірогідної зовнішньої загрози.

Важливим є також аспект чотирьох Ломбардських воєн, які передували підписанню Лодійського договору. Вони тривали впродовж 1425–1454 рр. У ході цих війн змінилася політична структура Італії: з комун і міст виникло п'ять держав, що складала політичну карту Італії аж до Італійських воєн³⁵⁸.

Перша з чотирьох воєн, спрямованих проти територіальних амбіцій міланського герцога Філіппо Марія Вісконті, пов'язана із смертю Джорджіо Орделаффі, синьйора Форлі. Він зробив Вісконті опікуном свого дев'ятирічного спадкоємця Теобальда II. Його мати – Лукреція дельї Алідозі, донька синьйора Імоли, не погодилася із цим, оголосивши себе регентом. Флорентійська республіка відреагувала на це оголошенням війни Вісконті. Її кондотьєр Пандольфо Малатеста вторгся в Романью, щоб допомогти представникам родини Алідозі, але був розбитий, а місто було взято штурмом 14 лютого 1424 р. Останній правитель Імоли – Луїджі дельї Алідозі, був відісланий до Мілана, а кілька днів по тому правитель Фаєнці Гвідантоніо Манфреді став на бік Вісконті. Флорентійська армія, якою на цей раз командував Карло Малатеста, в липні була розбита в битві при Загонаре. Малатеста потрапивши в полон до Вісконті, піддався на його пропозиції та приєднався до війська Вісконті. Тоді Флоренція найняла Нікколо Піччініно й Оддо да Монтоне, та вони також були розбиті при Валь ді Ламонія. Оддо був убитий, а Піччініно зміг переконати Манфреді оголосити війну Вісконті³⁵⁹.

Флорентійські нещастя були врівноважені пактом з Венеційською республікою від 4 грудня 1425 р. Відповідно до угоди, всі завоювання в Ломбардії отримували венеційці, а в Романьї і Тоскані – флорентійці; капітан-генералом Ліги

³⁵⁷ Докладніше див.: Browning O. The age of the Condottieri, a short history of mediaeval Italy from 1409–1530 / Oskar Browning. – London, 1895. – 322 p.

³⁵⁸ Линтнер В. Италия. История страны / Валерио Линтнер; пер. с англ. А. Демина. – Москва, 2007. – С. 137.

³⁵⁹ Тарле Е. История Италии в средние века... – С. 141.

призначено кондот'єра Франческо Буссоном да Карман'їола³⁶⁰. Вісконті, який вже віддав Форлі й Імолу папі, щоб заслужити його прихильність, попросив перемир'я. Завдяки посередництву папського легата Нікколо дельї Альбергаті, 30 грудня 1426 р. у Венеції підписано мир³⁶¹. Вісконті отримав назад землі, окуповані флорентійцями в Лігурії, але йому довелося відмовитися від району Верчеллі, завойованого герцогом Савойї Амадеєм VIII, і Брешиї, що перейшла до Венеції, а також пообіцяти не вступати в Романью і Тоскану.

Мир, однак, тривав не довго. За порадою імператора Сигізмунда I Люксембурга, Вісконті не став ратифікувати мирний договір, і в травні 1427 р. знову розпочалася війна. Спочатку міланці змогли взяти Казальмаджоре й Брешелло. Надісланий туди флот був спалений венеціанським флотом, однак Нікколо Піччініно зміг 29 травня перемогти Буссоном при Готтоленго. Венеційський командувач змусив його відступити й 12 липня захопив Казальмаджоре. В той самий час Орландо Паллавічіно, що володів кількома замками біля Парми, повстав проти Вісконті, а Амадей VIII і Джованні Якопо Монфератський вступили в Ломбардію зі сходу³⁶².

Вісконті міг розраховувати на деяких з кращих кондот'єрів свого часу, зокрема, Сфорца, делла Пергола, Піччініно і Гвідо Торелло. Однак, через їхню заздрісність, головнокомандувачем він зробив Карло Малатеста. Той командував міланцями в битві при Маклодіо (4 жовтня 1427 р.) і програв венеційцям, якими командував Буссоном. Підсумок бою був, тим не менш, не безперечним, і Вісконті був змушений примиритися з Амадеєм, віддавши йому Верчеллі й видавши за нього свою доньку Марію. Проте, позаяк Сфорца перемогли генуезькі вигнанці, й була потрібна допомога Сигізмунда, Вісконті запросив миру. За посередництва папи, 18 квітня 1428 р. у Феррарі підписано мирний договір³⁶³ У Бергамо й Кремо розмістили

³⁶⁰ Виллани Дж. Новая хроника, или История Флоренции / Джованни Виллани. – Москва, 1997. – С. 267.

³⁶¹ Гуковский М. Очерки истории Италии 476–1918 годов / Матвей Гуковский. – Москва, 1958. – С. 174.

³⁶² Тарле Е. История Италии в средние века... – С. 148.

³⁶³ Линтнер В. Италия. История страны... – С. 142.

венеціанського губернатора, підтверджено венеціанське володіння Брешії. Флорентійці отримали назад втрачені опорні пункти, за винятком повсталого проти них міста Вольтерра. Війська під командуванням Нікколо Фортебраччо, відправлені придушити повстання, згодом були послані проти Лукки, де правив колишній союзник Вісконті Паоло Гвініджі.

Третя війна (1431–1433) розпочалася, коли Вісконті підтримав Лукку, спрямувавши туди Франческо Сфорца з трьома тисячами вершників. Однак, флорентійці перекупили Сфорца за 50 тисяч дукатів, і після відходу кондотьєра продовжили облогу Лукки³⁶⁴. Закликаючи допомогти обложеним, Вісконті змусив Генуезьку республіку оголосити війну Флоренції.

У четвертій війні (1438–1454) спірні питання вирішували в боях кондотьєрів: Гаттамелата, а пізніше – Франческо Сфорца номінально боролися за Венецію, в той час, як сторону Вісконті очолював Нікколо Піччініно. Замість цього Сфорца завоювавши Равенну і Болонью, змусив їх визнати своїм сюзереном Мілан³⁶⁵.

Відбулися важливі династичні та політичні зміни: Франческо Сфорца став служити Вісконті й одружився на його доньці, в той час, як Флоренція вийшла на новий виток своєї історії під керівництвом Козімо Медічі. Після смерті Вісконті (1447), підтриманий Медічі Франческо Сфорца в травні 1450 р. з тріумфом увійшов до Мілана. Сформувалися дві коаліції: Сфорца в союзі з Флоренцією протистояв Венеції та Неаполітанському королівству³⁶⁶. Основним театром військових дій залишалася Ломбардія, де обидві сторони в травні 1454 р. підписали Лодійський мир – компроміс, що заклав основу для загальної згоди між чотирма суперниками: Венецією, Міланом, Флоренцією і Неаполем. Цей мир благословив папа Микола V, який представляв в Італії п'яту силу³⁶⁷. Лодійський договір часто розглядають як прояв принципу європейської політики – балансу сил.

Двома іншими державами, які визначали італійський порядок, були синьйорії Флоренція та Мілан, які почали

³⁶⁴ Питти Б. Хроника / Бонакорсо Питти. – Ленинград, 1972. – С. 78.

³⁶⁵ Гуковский М. Очерки истории Италии. – С. 188.

³⁶⁶ Кенинсберг Г. Средневековая Европа. – С. 268.

³⁶⁷ Грегориус Ф. История города Рима в Средние века. – С. 902.

перетворюватися в династичні монархії. Ці синьйорії в кінцевому рахунку формували монархічний та олігархічний прототипи абсолютистської монархії. Міланське герцогство було за своєю суттю системою прямого деспотизму, утвореною Франческо Сфорца в 1450 р. на уламках Амброзіанської республіки (1447–1450), якій передувала синьйорія Вісконті (1395–1447). У Флорентійській республіці вже з 1434 р. утвердилося панування Медічі. Повномасштабний режим синьйорії встановлений з 1468 р., об'єднавши залишки полісної організації із злегка прикритим деспотизмом Медічі. Територіальна політія Держав Церкви (*Stati della Chiesa*), зазвичай іменована Папської областю, початково була феодальним об'єднанням різнорідних володінь під формальним сюзеренітетом папи як володаря мирської влади (*potere temporale*), та в нових умовах постала як об'єднання різного роду “станів”. У перспективі, за контурами Держави Церкви проглядалося вельми складна ідеально типізована “становна” держава, реалізована згодом у вигляді Священної Римської імперії та Семи об'єднаних провінцій Нідерландів.

Важливим у тодішньому політичному порядку італійських земель було й Неаполітанське королівство – територіальна гегемонія арагонської королівської династії, яке частково виступало монархічним прототипом абсолютистської політії³⁶⁸.

Інші держави італійської системи представляли собою династичні політії (герцогство Савойське, герцогство Мантуанське, герцогство Ферарське, герцогство Модени й Реджіо) або республіки міст-держав Генуя, Сієна, Лукка та інші.

Упродовж чотирьох десятиліть система “італійського концерту” справно працювала. Приблизно три десятиліття з чотирьох були часом дійсно загального миру в Італії. Та й в четверте десятиліття на італійські землі не вступали армії зовнішніх агресорів. За весь цей час історики зафіксували всього шість локальних воєн. Чотири з них були, фактично, цивільними, але спровоковані зовнішнім втручанням. Дві – пов'язані з авантюрами неаполітанського короля Альфонсо – нападом на Геную та війною з Феррарою.

³⁶⁸ Девіс Н. История Европы / Норман Девіс. – Москва, 2005. – С. 305.

Усю другу половину XV ст. можна вважати першою фазою західноєвропейської політичної модернізації. Тільки в самому кінці століття, в результаті втягнення зовнішніх сил – насамперед Франції та Священної Римської імперії, система Лодійського мирного договору була знищена Італійськими війнами. Розпочалася криза, що тривала більше половини XV ст. У його середині відбувся розкол між протестантизмом і католицизмом. Криза завершилась переходом до повного розділення між цими християнськими течіями, яка стала новим організуючим стрижнем тогочасної політики. Цей принцип був випробуваний і прийнятий в північній Італії – найбільш розвинутому регіоні тогочасної Західної Європи. Виникнення системи балансу сил історично пов'язують із укладенням у 1454 р. Лодійським миром³⁶⁹.

Цей мир завершив досить болючий для північної Італії історичний період гострого політичного протистояння та війн, який розпочався в XII ст. боротьбою гвельфів і гібелінів і тривав аж до чотирьох Ломбардських воєн XV ст.

Як зазначає видатний історик дипломатії Герретт Меттінглі, вже до початку сорокових років XV ст. “у головах деяких італійців починає складатися ідея (*conception*) Італії як системи незалежних держав, що співіснують завдяки нестійкій рівновазі (*unstable equilibrium*), яку належало підтримувати політичним мистецтвом”. Подібне рішення підказувало те, що “урівноважений баланс (*even balance*) сил завершував кожен з воєн останнього двадцятиріччя патовою ситуацією (*stalemate*)”. Так, у 1443 р. міланський герцог Філіппо Марія Вісконті спробував зібрати конгрес для забезпечення загального миру в Італії, але “знадобилося ще десятиліття воєн і переговорів, щоб п'ять основних держав вдалося змусити прийняти схему, подібну до запропонованої Філіппо Марія”³⁷⁰.

³⁶⁹ Ильин М. Смена поколений международных систем как фактор государственного строительства (эпоха Раннего Модерна) / М. Ильин. – С. 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regconf.hse.ru/uploads/0d97f8a7b2a755b853f59675dc0aa35fd39a805c.doc>

³⁷⁰ Mattingly G. Renaissance diplomacy / Mattingly Garret. – New-York, 1988. – P. 17.

Досягненню політичної згоди в Італії сприяли два зовнішні чинники: завершення Столітньої війни та взяття Константинополя турками 29 травня 1453 р. Лодійський мир був укладений між Венецією і Міланом 9 квітня 1454 р., поклавши кінець військовим діям між ними³⁷¹. Майже п'ятимісячні переговори й угоди між іншими учасниками Ломбардських воєн дозволили підписати 30 серпня 1454 р. у Венеції новий договір. Він засновував Італійську лігу (*Lega Italic*) або Святійшу лігу. До неї увійшли п'ять основних італійських держав: Венеція, Флоренція, Мілан, Папська область та Неаполітанське королівство³⁷². Вони діяли від імені своїх союзників, які також могли формально вступити в Лігу. Тим самим створювалася загальноіталійська система мирного політичного порядку, заснованого на балансі сил, не без підстав названа Г. Меттінґлі "італійським концертом".

У поєднанні з договором, 25-річний взаємний оборонний пакт був укладений для забезпечення існуючих кордонів. Сторони Ліги обіцяли захищати один одного в разі нападу й підтримувати контингент солдат для забезпечення військової допомоги. Ліга, офіційно проголошена папою Миколою V 2 березня 1455 р., незабаром була прийнята майже всіма італійськими державами.

Визнаним лідером серед держав "італійського концерту" була Венеція, місто-держава з республіканським ладом. Вона являла собою прототип конституційної політики. Аж до середини XVIII ст. Венеція залишалася загальноєвропейським зразком досконалої політики, де "правлять закони, а не люди"³⁷³.

Флоренція найвищого розквіту досягла в період правління Лоренцо Медічі (1469–1492). Тривалий період миру сприяв добробуту і процвітанню республіки. Падіння виробництва сукна компенсував бурхливий розвиток виробництва шовкових тканин, за обсягом експорту яких Флоренція вийшла на одне з перших місць в Європі. Тривав підйом торгівлі, насамперед, з Османською імперією та Францією, а також міжнародних

³⁷¹ Pace di Lodi [1454 p.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Lodi.

³⁷² Гуковский М. Очерки истории Италии... – С. 194.

³⁷³ Ильин М. Смена поколений международных систем... – С. 5.

кредитних операцій флорентійських банківських домів³⁷⁴. Завдяки меценатству Лоренцо Медічі й активному заохоченню розвитку мистецтва, місто стало головним центром італійського Відродження. У цей час тут творили Джованні Піко делла Мірандола, Анджеоло Поліціано, Сандро Боттічеллі, Мікеланджело Буонаротті. У Флоренції активно велось нове будівництво та благоустрій міста.

Важливою подією для Папської держави став вступ у 1447 р. на папський престол Миколи V, представника гуманістичного способу мислення, раніше скромного учителя, який внаслідок своєї вченості й догідливості у відношенні до керівництва Церкви зробив швидко та блискучу церковну кар'єру. Перші кроки нового папи були досить вдаливими. Він розширив володіння Риму і навів у них порядок. Урочисто відсвяткувавши у 1450 р. "ювілей чергового кінця світу" на який прибула значна кількість паломників з усіх країн Західної Європи, він показав, що папство остаточно оговталось від багаторічного розколу. Однак, бачачи, що чисто духовний авторитет папства похитнутий непоправно, Микола V зосередив увагу не на церковних справах, а на залученні своїх однодумців-гуманістів до Рима задля перетворення міста на центр наук і мистецтв. Саме з його понтифікату Рим починає відігравати значну роль у культурі Апеннінського півострова, змагаючись з Флоренцією. У своєму Ватиканському палаці Микола V створив бібліотеку із значною кількістю рукописів античних і християнських авторів, що притягувало до його двору гуманістів.

Незважаючи на видимість блиску правління Миколи V, його держава була далеко не в квітучому стані. Це яскраво проявилось наприкінці 1452 р., коли в Римі з'явився Стефано Поркаро. Він мав репутацію шанувальника стародавніх республіканських свобод, називаючи себе "лицарем Італії" й уважаючи своїм моральним обов'язком звільнити батьківщину від засилля Церкви. До повернення до Рима, Стефано Поркаро перебував в Болоньї під щоденним і пильним наглядом церковної адміністрації за спробу підняти повстання. Він зібрав навколо себе групу однодумців і, спираючись на незначні

³⁷⁴ Луццато Дж. Экономическая история Италии... – С. 251.

збройні сили, став готувати повстання, розраховуючи повторити те, що на короткий час за сто років до того вдалося Кола ді Рієнцо – перетворити Рим на світську республіку. Але, призначена на 6 січня 1453 р. змова (Поркаро приготував вже золотий ланцюг, щоб закувати в нього папу), була розкрита. Після безнадійного опору, її організатора схопили й повісили на одній з веж папського Замку Святого Ангела³⁷⁵.

Трагічно почався і скінчився для папства 1453 р. – 29 травня турки під командуванням султана Магомета II взяли останній оплот християнства на Сході – столицю Візантійської імперії Константинополь. Микола V, який помер в 1455 р. даремно виступав ініціатором примирення всіх італійських держав між собою, домагаючись укладення загального миру Італійської ліги – “для миру і спокою Італії та для захисту святої християнської віри” . Він марно проповідував організацію хрестового походу для вигнання турків з Візантії.

Новий Неаполітанський король Альфонс V усіляко намагався видати себе за освіченого італійського правителя, сприяв гуманістам. Навіть у військових походах, на полях битв його придворний гуманіст Бекаделлі читав королю в оригіналі уривки з історичних творів Тита Лівія. Свою перемогу над Неаполем Альфонс V відзначив спорудженням триумфальної арки в античному стилі. Але, в глибині душі, він залишався іспанським феодалним королем³⁷⁶.

Відчуваючи себе невпевнено на новому престолі, Альфонс прагнув спертися на феодалну знать. Він роздавав їй представникам нові феоди та привілеї, майже не обтяжував їх податками, перекладаючи останні на міста. Саме з феодалів Альфонс сформував новий орган – Генеральний парламент. Але, не особливо довіряючи неаполітанській знаті, він викликав з Іспанії велику кількість своїх співвітчизників: дворян, банкірів, ремісників. Тож майже всі провідні, найбільш почесні та вигідні посади в королівстві потрапили до рук іспанців³⁷⁷.

Рішуча профеодална та проіспанська політика нового короля зробила його вельми непопулярним. Альфонс даремно

³⁷⁵ Грегоровиус Ф. История города Рима в Средние века... – С. 1117, 1125.

³⁷⁶ Гуковский М. Очерки истории Италии... – С. 175.

³⁷⁷ Abbot J. Italy / John Abbot. – New York, 1897. – P. 272.

намагався демагогічними, а іноді й дійсно державно розумними заходами заспокоїти невдоволення. Час від часу в королівстві спалахували повстання, які подекуди охоплювали цілі провінції (наприклад, повстання в Калабрії та Абруццо у 1451–1452 рр.). Однак, які б не були серйозні та тривалі ці хвилювання, вони не підривали загального, відносного добробуту Неаполітанського королівства при Альфонсі³⁷⁸.

Новий король насмілювався навіть на відновлення активної зовнішньої політики, в першу чергу, – в басейні Середземного моря. Він намагався також стати арбітром у всіх політичних конфліктах Італії, патрунувати папський Рим, втручатися у справи Тоскани й підпорядкувати собі Геную. Проте ці наміри й починання, хоча й не мали серйозних і тривалих результатів, підвищили авторитет Альфонса, перетворили його двір на один з центрів політичного та культурного життя Апеннінського півострова. Коли ж 27 червня 1458 р. король помер, становище його держави виявилось не таким блискучим, як здавалося³⁷⁹.

Мабуть, і сам король перед своєю смертю усвідомив неможливість належного управління державою, основні частини якої відокремлені одна від одної морем, і тому розділив свою спадщину: її іспанська частину – Арагон, Сардинію та Сицилію, отримав його молодший брат Хуан (Джованні), італійську – Неаполітанське королівство, – позашлюбний син Фердинанд (Ферранте). У результаті, південь Апеннінського півострова перетворився на самостійне державне утворення.

Найважливішим результатом ослаблення королівської влади в Неаполі було те, що великі феодали королівства (барони) все частіше стали виявляти непокору стосовно короля. Так, володар Таранто Джанантоніо Орсіні та герцог Сесеа Маріно Марцано запросили на престол Жана Анжуйського, який у цей час правив Генуєю. Восени 1459 р. розпочалася нова хвиля французької інтервенції і пов'язана з нею громадянська війна. Велика частина баронів підтримала французького претендента. Це поставило в безвихідне становище короля Ферранте, який

³⁷⁸ Тарле Е. История Италии в средние века... – С. 168.

³⁷⁹ Jamison E. Italy, medieval and modern history / E. Jamison. – Oxford, 1917. – P. 134.

зберіг під своєю владою тільки Неаполь і частину території Кампанії.

У Мілані 50-ті роки XV ст. розпочались з таких подій. Захопивши ранньою весною 1450 р. Мілан, кондотьєр Франческо Сфорца домігся того, що 25 березня цього ж року його проголосили спадковим герцогом³⁸⁰. Основна увага нового герцога була спрямована на зміцнення внутрішнього становища держави. Лодійський мирний договір дав можливість для максимального розвитку в Мілані ремесел, в першу чергу, виробництва зброї та текстильного виробництва (шерсть, шовк, оксамит, парча). Особливу увагу було звернуто й на сільське господарство, яке найбільше страждало від постійних воєн.

Загалом, 50-ті роки XV ст. для території Апеннінського півострова були важким періодом, насамперед, через “кадрові зміни”. Проте, вони сприяли підписанню очікуваного миру, що дозволив встановити на території Італійських земель хоча б видимість спокою. Лодійський мирний договір є важливим, позаяк він дозволив встановити на території Апеннінського півострова систему ваг і противаг. У загальноєвропейській політиці така система виникне набагато пізніше.

SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF THE ITALIAN LANDS IN THE MIDDLE OF XV-th CENTURY

Taras OLIYARCHUCK

The Ivan Franko National University of Lviv

The article deals with the situation of the Apennines in the middle of the XV-th century, which was the starting point for the growth of irreversible processes in the history of the region and the whole of Europe. The middle of the XV-th century began starting line for the formation history of Renaissance Italy and of fragmentation, which was founded as a result of the Italian wars. An important role peace of Lody – treaty system as Italian concert, that extent balances system that will eventually become the basic principles of international politics and diplomacy.

Keywords: Peace of Lodi, Cosimo Medici, condottiere, Francesco Sforza, “Italian Concerto”, I Italian League.

³⁸⁰ Browning O. The age of the Condottieri. – P. 50–71.